

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER D'ALLADA-
VERMELL, 8-14 (BARCELONA)**

(Data de la intervenció: 8 a 16 de juliol de 2013)

**Codi Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de
Barcelona: 049/13**

Direcció: Lluís Juan i Gonzàlez

Barcelona, agost del 2013

Índex

Fitxa tècnica-----	3
1. Introducció -----	4
2. Situació geogràfica-----	5
3. Context històric i antecedents arqueològics -----	7
4. Motius i objectius de la intervenció -----	12
5. Mètode de treball -----	13
6. Descripció dels treballs realitzats -----	14
7. Conclusions-----	15
8. Bibliografia -----	16

ANEXES

Planimetria

Documentació fotogràfica

Fitxes estratigràfiques

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer d'Allada-Vermell, 8-14 (CODI Servei Arqueologia: 049/13)
UBICACIÓ	Barri Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM <small>Fus31N amb Datum ETRS 89</small>	X: 431498.5 Y: 4582035.2 Z: 4,15 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	8 al 16 de juliol de 2013
PROMOTOR	Gas Natural S.A.
EQUIP TÈCNIC	Lluís Juan i Gonzàlez, arqueòleg director

1. Introducció

La intervenció arqueològica preventiva de la qual tracta la present memòria, s'ha dut a terme arrel de la necessitat per part de l'empresa Gas Natural S.A. de realitzar una rasa d'uns 50 m que permeti instal·lar una nova conducció de gas entre els núms. 8 i 14 del carrer d'Allada-Vermell, a la ciutat de Barcelona. L'obra respon al núm. de llicència B5GNCZ5849471-0

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i alt valor històric, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament, realitzant-se un Projecte (codi 049/13) coordinat pel Museu d'Història de la Ciutat, de l'Ajuntament de Barcelona, i encarregant-se la gestió arqueològica a l'empresa **ATICS, S.L.** La direcció tècnica ha estat duta a terme per l'arqueòleg **Lluís Juan González**, i ha comptat amb la supervisió del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona.

Els treballs en qüestió han estat realitzats entre els dies 8 i 16 de juliol de 2013.

2. Situació geogràfica

Com ja hem dit a l'apartat anterior, la intervenció arqueològica s'ha realitzat al carrer d'Allada-Vermell, al barri de la Ribera, dins el districte de Ciutat Vella de Barcelona. El terme municipal de la ciutat es troba conformat per la plana que delimiten pel S i pel N respectivament, els rius Llobregat i Besòs, amb els seus respectius deltes. El costat NW es troba delimitat per la serra de Collserola, pertanyent a la Serralada Litoral, i que té com punt dominant el Tibidabo; als seus peus trobem altres turons de menor rellevància com ara el turó de la Rovira, el turó de la Peira, el del Carmel i el del Putxet, entre d'altres. Finalment, la mar Mediterrània delimita la plana pel SE.

En aquesta plana quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diferenciades:

- a) El nucli antic, actual districte de Ciutat Vella, que restà emmurallat fins a mitjans del s. XIX. Proper a la mar, està dominat en el seu costat sud pel gran promontori de Montjuïc, que s'aixeca suaument sobre el pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona hi podem diferenciar tres àrees:
 - un nucli central, sobre l'anomenat *Mons Taber*. Fou sobre aquest petit puig calcari on es va establir la primigènia ciutat romana que més tard donaria lloc a l'actual Barcelona, la *Colonia Iulia Augusta Paterna Faventia Barcino*.
 - al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al s. XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Santa Maria del Mar, de Sant Pere i de la Mercè o dels Còdols. El sector que aquí ens afecta el situarem als voltants del que va ser la vilanova de Santa

Maria del Mar, lligada a l'activitat comercial i portuària fins ben entrat els anys 70 del s. XX.

- els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat, que es bastí al llarg de la segona meitat del s. XIV.
- b) Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No serà fins a darreries del s. XIX, una vegada enderrocades les muralles, que aniran essent annexionats a la ciutat; així, serà Sarrià la darrera de les vil·les incorporades a la ciutat, ja a principis del s. XX.
- c) Una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del s. XIX (l'Eixample del pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals que impedièn el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla (que, com ja hem dit, acabarien formant part de la ciutat a partir de la fi del segle).

D'aquesta manera, hem de situar els treballs que aquí ens ocupen al límit septentrional de la Barcelona medieval, a la Ribera, el barri comercial i portuari de la ciutat per excel·lència. Fou el barri econòmicament més important de Barcelona, el més dinàmic i el més densament poblat, havent patit dos moments traumàtics al llarg de la seva història: la construcció de la Ciutadella després de la derrota del 1714, que va suposar la desaparició d'una bona part del nucli, i el tancament del mercat del Born l'any 1974, fins llavors mercat central de la ciutat, que va fer entrar la Ribera en un procés de degradació i abandonament del qual s'ha anat alliberant els darrers vint anys.

3. Context històric i antecedents arqueològics

Context històric

Actualment el barri de la Ribera de Barcelona, comprèn el sector situat entre el passeig de Picasso (que el limita pel nord), l'avinguda del Marquès de l'Argenteria (que suposa el seu límit oriental), la via Laietana (el seu límit meridional), i el carrer dels Carders (el seu límit occidental, que el separa del barri de Santa Caterina). Com ja hem dit anteriorment, la fisonomia del barri ha canviat molt al llarg de la història, ja sigui de manera traumàtica o bé en virtut de les reformes urbanístiques realitzades des del s. XIX; la seva extensió era molt més àmplia que la observada avui en dia, abarcant zones que actualment ocupen el Passeig de Sant Joan i el passeig de Picasso. El canvi més important per la Ribera el va suposar la construcció de la Ciutadella després de la derrota catalana del 1714, que va significar l'enderroc de milers de cases per tal de donar lloc a la nova fortalesa i l'esplanada defensiva que aquesta necessitava, la qual començava on avui hi ha el carrer del Comerç. Igualment, l'obertura de la via Laietana i del carrer Princesa entre mitjans dels s. XIX i principis del s. XX, va fer desaparèixer carrers i places que fins llavors havien servit de frontera amb el veí barri de la Mercè, de Santa Caterina i de Sant Pere, com la plaça de Sant Sebastià, situada on avui trobem l'edifici de Correus i la plaça d'Antoni López.

Al haver format part de l'Ager de la colònia de Barcino, sembla demostrat que l'àrea on s'ha realitzat el seguiment fou ocupada per vil·les des del s. I aC com a mínim, però no serà fins el s. XII que no es comença a urbanitzar per donar lloc a l'anomenada vilanova de Santa Maria de les Arenes, al voltant de la petita església de Santa Maria situada molt aprop de la platja. Aquest procés d'ocupació del territori cal relacionar-lo amb el creixement poblacional propiciat per la bonança agrícola que es va viure entre els ss. X i XII, fenomen al qual més tard haurem d'afegir el creixement comercial dels segles posteriors. És un fenomen força ràpid que ens permet parlar, ja en el s. X, de Santa Maria com una de les vil·les noves que s'havien desenvolupat al voltant de l'antic nucli romà

del Mons Taber, una vilanova amb una base econòmica centrada en l'activitat comercial i portuària, fruit de la seva proximitat al mar, ben diferenciada de les vilanoves dels Arcs, de Sant Cugat o de Sant Pau, totes elles d'economia agrícola i ramadera.

Tot aquest territori pertanyia, en un principi, a la casa comtal de Barcelona, essent un sector insalubre, conformat per diferents aiguamolls propers a la línia de costa. Amb el temps, les diferents rieres i torrents que hi desembocaven foren dessecats o desviats, propiciant el sanejament de l'indret i iniciant-se una ocupació poblacional al voltant de l'església, en un principi sense cap mena de plantejament urbanístic. La cessió per part de Ramon Berenguer IV dels terrenys, coneguts com a Rodalia de Corbera, a diferents prohoms de la ciutat, com a pagament dels deutes que hi tenia després que l'ajudessin econòmicament durant la conquesta de Tortosa, va comportar la parcel·lació i l'origen dels carrers que, en bona part, contemplem actualment. Tot aquest nou entramat urbanístic passarà a ser protegit per la nova muralla bastida durant la segona meitat del s. XIII, restant oberta la façana marítima fins el s. XVI, quan es construeix la muralla de mar; això va suposar la primera transformació traumàtica d'un barri que ara es veia privat del que havia estat el mitjà de vida de molts dels seus habitants durant segles, la platja.

Durant els ss. XIII i XIV la Ribera creix de manera imparable, convertint-se en el principal motor econòmic de la ciutat; aquest dinamisme farà que es converteixi en una de les unitats administratives en que es va dividir la Barcelona Medieval, prenent el nom de *Quarter del Mar* o *de Santa Maria*, amb el centre neuràlgic al carrer de Montcada, on s'estableixen els rics comerciants. És ja el barri més poblat de la ciutat, concentrant la majoria de les activitats productives, portuàries i comercials, una bonança econòmica que permet als seus habitants finançar i construir, entre el 1329 i el 1382, una nova església dedicada a Santa Maria del Mar, també coneguda com la Catedral del Mar.

La situació de crisi i l'estat de guerra civil existent durant el s. XV, així com la progressiva colmatació del port que afecta les activitats de la zona, produeixen

un lleu descens poblacional que queda palès als fogatges realitzats durant el 1516; tot i així, la importància econòmica del barri perdurarà fins els inicis del s. XVIII. L'any 1714 marca l'inici de la seva decadència, quan, fruit de la derrota militar durant la Guerra de Successió, Felip V ordena enderrocar un miler de cases del quarter per tal de deixar el terreny lliure per la construcció d'una nova fortalesa que havia de servir per controlar la població de la ciutat. Pel mateix motiu, les autoritats borbòniques van fer desviar el Rec Comtal per l'actual carrer del Rec, fent desaparèixer un altre element del paisatge urbà que havia acompanyat la Ribera des dels seus orígens.

Al llarg del s. XIX i principis del s. XX, els processos de reforma urbanística, moltes vegades poc respectuoses amb el patrimoni de la ciutat, van anar fent variar molts aspectes del barri. Així van anar desapareixent els cementiris parroquials per convertir-se en places, es van començar a enderrocar les muralles a partir del 1854, es va obrir el carrer Princesa entre el 1851 i el 1853, i es va traçar la via Laietana, oberta entre el 1908 i el 1913. L'enderroc definitiu de la Ciutadella cap el 1868 i la seva conversió en el parc que avui porta el seu nom, va pal·liar lleugerament el trauma provocat el 1714, tot i que el barri ja no tornarà a ésser el mateix. Si bé la creació del mercat del Born l'any 1878 com a mercat central de la ciutat va tornar la Ribera de nou al panorama econòmic de Barcelona, això fou un miratge que va perdurar fins el 1974 quan les seves instal·lacions es traslladaren a la Zona Franca; a partir d'aquell moment tot el sector es va enfonsar en un procés d'abandonament i marginalitat del qual no es va recuperar fins els anys 90. Fruit de les intervencions dutes a terme en aquells moments, concretament l'any 1994, es conforma l'espai que avui coneixem com a carrer d'Allada-Vermell, en un origen dos carrers (el carrer d'Allada i el carrer de Vermell) que es van transformar en un de sol en enderrocar les illes de cases que els separaven.

Intervencions anteriors

Han estat nombroses les intervencions arqueològiques dutes a terme a la Ribera, sobretot a partir dels anys 90, quan s'inicia un procés de reforma i

dignificació del barri. La més destacable, sense cap mena de dubte, és la gran excavació realitzada al subsòl de l'antic mercat del Born a partir de l'any 2002, la qual va permetre documentar, en un excel·lent estat de conservació, tota la xarxa urbanística existent en aquesta zona des de períodes medievals fins la definitiva destrucció per les tropes borbòniques, incloent l'antic traçat del Rec Comtal, així com les diferents reformes estructurals que s'hi van anar fent entre els ss. XIV i XVII. Similars a aquestes restes, són les documentades al solar existent entre els núms. 24-38 del passeig de Picasso, i les que sorgiren arrel de diferents cales realitzades entre el carrer de Comerç i l'avinguda del marquès de l'Argenteria l'any 2001, tot i que en un estat de conservació menys destacable .

Una de les intervencions més recents fou duta a terme als núms. 24-28 del carrer de Flassaders, en el transcurs de la construcció de la nova seu del Museu Picasso entre els anys 2009 i 2010. Els treballs van permetre documentar un ocupació gairebé ininterrompuda des del s. I dC fins l'actualitat, prenent especial interès un tram de calçada secundària vinculada a la Via Augusta, que va quedar amortitzada cap el s. VI.

En relació a la documentació d'àrees de necròpolis en aquest sector, ja el 1983, un equip dirigit per O. Granados van documentar part d'una vila romana a la plaça Víctor Balaguer, amb restes de mosaics, amortitzada per diverses tombes tardoromanes. Farem esment també dels treballs duts a terme al voltant del passeig del Born i la plaça del Fossar de les Moreres, fruit de la instal·lació del sistema de recollida pneumàtica d'escombraries, mitjançant els quals es va poder observar l'existència de diversos enterraments tardorromans (en fossa simple, caixa de fusta i en àmfora) pertanyents a la necròpolis que entre els ss. IV i VI va existir entre l'església i el mercat, a més de restes de paviments, tres enterraments altmedievals associats a l'antiga sagrera de l'església primitiva, i part de la fossa comuna on s'enterraren els cossos dels defensors de la ciutat morts durant el setge del 1714, situada a la plaça del Fossar de les Moreres. Igualment, els treballs duts a terme per J. Piera i M.

Fàbregas entre els anys 1998 i 1999 a la plaça de Sant Cugat del Rec van permetre conèixer l'existència de més enterraments.

Finalment, cal citar algunes intervencions realitzades al mateix carrer d'Allada-Vermell, entre les qual destacarem la duta a terme entre els anys 2002 i 2003 en motiu de la instal·lació de la recollida pneumàtica de residus, i que va permetre documentar estratigràfia amb ceràmica romana molt rodada, nivells constructius medievals, i d'època moderna. De l'anàlisi de les troballes es va poder confirmar la possible presència de sectors d'aiguamoll en aquesta zona durant l'època romana, així com la continuïtat de les estructures constructives des de períodes medievals fins als nostres dies, testimoniant-se que el carrer d'Allada-Vermell no es va veure afectat pels enderrocs vinculats a la construcció de la Ciutadella.

4. Motius i objectius de la intervenció

Tal i com ja hem indicat en els apartats anteriors, els treballs arqueològics duts a terme han estat propiciats per la necessitat de l'empresa Gas Natural S.A. de realitzar una rasa que permetin la instal·lació d'una nova conducció de gas. El fet de que la zona afectada estigui situada en un indret d'interès arqueològic i alt valor històric, com hem vingut explicant en l'apartat 3, ha donat peu a que es considerés la presència d'un control arqueològic preventiu en vistes a la possible aparició de restes i d'estructures, seguint el procediment establert per la llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Podem resumir l'interès històric i arqueològic de la zona on s'han de dur a terme els treballs en diferents aspectes entre els quals destaca el fet que del que ens trobem dins l'ager de l'antiga ciutat romana de Barcelona, concretament a una zona de necròpolis, on s'han documentat tot un seguit d'enterraments tardoromans, tot i que també s'hi ha documentat restes habitacionals des del s. IdC. Igualment, ens trobem en el sector més densament poblat i urbanitzat de la ciutat medieval, part del qual fou destruït d'una manera traumàtica a partir del 1716; tant les restes documentades al Born, com els diferents sondejos realitzats a les rodalies són bona mostra del grau d'ocupació que havia assolit tota aquesta part de la ciutat.

Tots aquests motius creiem que justifiquen per si sols la importància de dur a terme els citats treballs arqueològics a la zona per tal de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, procurant obtenir la màxima informació de l'àrea i així complementar els estudis realitzats fins el moment.

5. Mètode de treball

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per E. C. Harris (HARRIS, 1991).

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (UE), que els individualitza els uns dels altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, situació en les plantes i seccions i posició física respecte a la resta d'UE del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

6. Descripció dels treballs realitzats

Els treballs als quals fa referència la present memòria s'inicien el dia 10 de juliol de 2013. Tal i com indicava el projecte d'obra entregat al MUHBA, l'intervenció suposava l'obertura d'una rasa de 50m i uns 80 cm de fondària, entre els núms. 8 i 14 del carrer d'Allada-Vermell, de Barcelona, per tal d'instal·lar una nova conducció de gas. La rasa practicada ha estat anomenada *rasa 100*, numerant-se les diferents UE documentades des del núm. 101 endavant.

El sistema d'obertura ha consistit en desmantellar el paviment de llambordins de formigó mitjançant martell pneumàtic i procedir al buidatge del sediment amb maquinària tipus *bobcat* fins assolir la fondària necessària. En cap dels casos s'ha observat l'existència de restes arqueològiques o indicis que facin sospitar la seva existència, simplement un paquet de sauló molt net, utilitzat normalment com a farciment per a les rases de serveis. D'aquesta manera es van donar per acabats els treballs als quals fa referència la present memòria el 19 de juliol de 2013.

7. Conclusions

Un cop finalitzats els treballs duts a terme als núms. 8-14 del carrer d'Allada-Vermell de Barcelona, es constata la inexistència de restes arqueològiques rellevants a la zona afectada, podent-se parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en una seqüència contemporània formada per una capa de llambordins que conformen el paviment del carrer, cobrint una capa de preparació de formigó. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló molt net, que cobria serveis moderns (aigua, gas, electricitat).

L'escadussera profunditat de les rases realitzades (amb un màxim de 80cm.), ha impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes, fet que confirmen les diferents intervencions arqueològiques que han afectat la zona.

8. Bibliografia

- **AAVV.-** *Actes del I congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història. El Pla de Barcelona i seva història.* 1982
- **AAVV.-** *Història de Barcelona*, vol. 2, 3, 4, 5. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992.
- **AJUNTAMENT DE BARCELONA.** *Carta arqueològica de Barcelona.*
<http://cartaarqueologica.bcn.cat>
- **AJUNTAMENT DE BARCELONA.** *Urbanisme de Barcelona.*
<http://www.bcn.es/urbanime>
- **ALBERCH i FUGUERAS et alii.-** “Ciutat Vella i Eixample” a *Els Barris de Barcelona*, Vol I, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.
- **GARCIA i ESPUCHE, A.-** *Espai i societat a la Barcelona pre-industrial.* Barcelona, 1986.
- **HARRIS, E.C.-** *Principios de estratigrafía arqueológica.* Crítica. Barcelona, 1991.

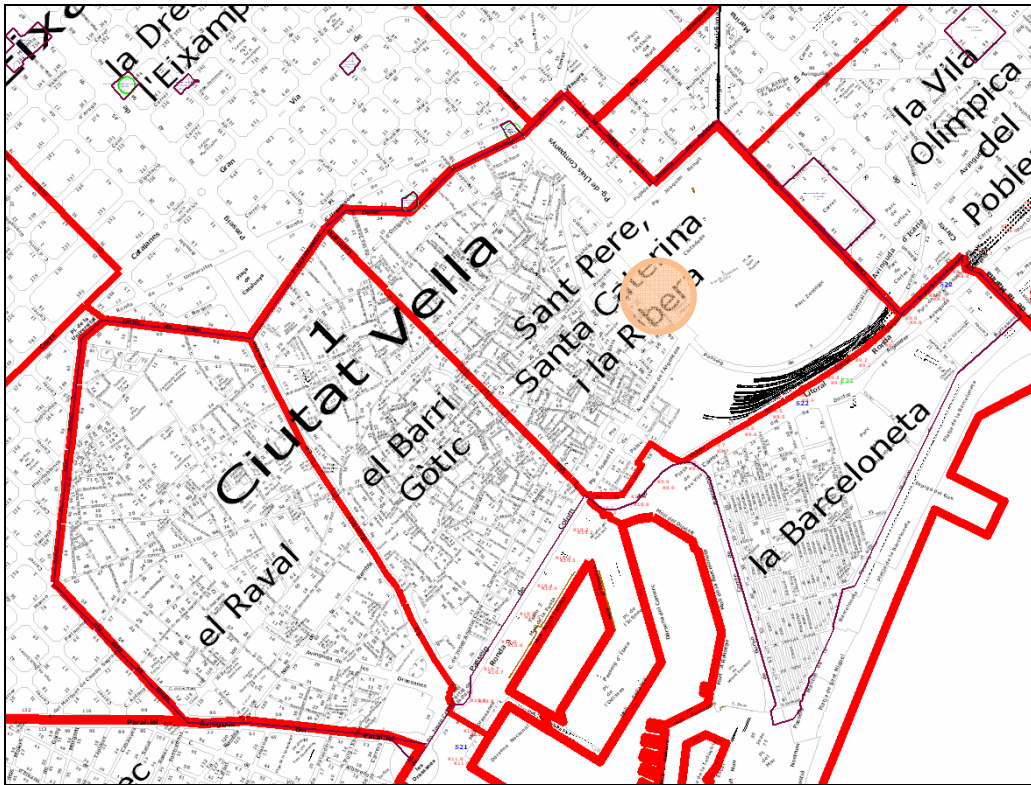
ANEXES

- **Fitxes estratigràfiques**
- **Planimetria**
- **Documentació fotogràfica**

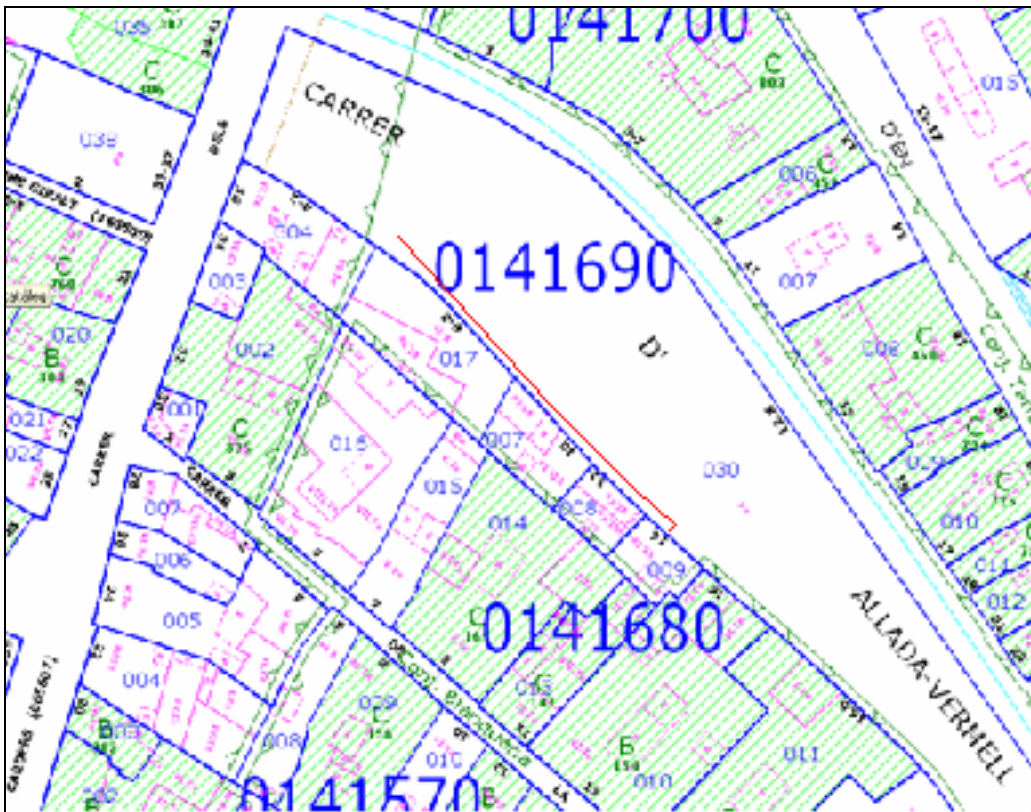
FITXA D'UNITAT ESTRATIGRÀFICA			U.E.: 101	
Sector: 100	Fase:	Cronologia: s. XX-XXI		
DEFINICIÓ	PAVIMENT			
DESCRIPCIÓ	Paviment actual del carrer, format per llambordins de formigó			
MATERIAL DIRECTOR				
SEQÜÈNCIA FÍSICA	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Reblert per	
	Cobreix a	102	Cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

FITXA D'UNITAT ESTRATIGRÀFICA			U.E.: 102	
Sector: 100	Fase:	Cronologia: s. XX-XXI		
DEFINICIÓ	Preparació de paviment			
DESCRIPCIÓ	Preparació del paviment UE 101, formada per una capa de formigó d'uns 20 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR				
SEQÜÈNCIA FÍSICA	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	103	Reblert per	
	Cobreix a		Cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

FITXA D'UNITAT ESTRATIGRÀFICA			U.E.: 103	
Sector: 100	Fase:	Cronologia: s. XX-XXI		
DEFINICIÓ	ESTRAT			
DESCRIPCIÓ	Estrat format per argila i sauló, amb restes de material constructiu contemporani.			
MATERIAL DIRECTOR				
SEQÜÈNCIA FÍSICA	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Reblert per	
	Cobreix a		Cobert per	103
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Ubicació de la intervenció

Emplaçament de la intervenció. En vermell la rasa 100

Fotografia núm. 1: vista de la rasa 100

Fotografia núm. 2: vista de la rasa 100

Fotografia núm. 3: vista de la rasa 100